

סוד העברי

יסודות האמונה לאור פסוקי התורה

שיעורים בעל-פה בחומש בראשית

הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל

משיעורי הרב שלמה בן נעים זצ"ל

תרגמה וכתבה: גבריאלה בן שמואל

ערך וכתב הערות: ישראל פיבקו

חלק ב'

ירושלים ה'תשס"ט

אתר האינטרנט של מכון מניטו
www.manitou.org.il/hebrew

ישראל פיבקו
ת.ד. 1515, אפרת

© כל הזכויות שמורות למחברים
הודפס בדפוס דודו, קרית ארבע, 02-9961456

לזכרה של מישל בנמוסה ז"ל

אשר בחרה להיקרא "רפאלה",
מתוך אמונה עמוקה וכנה בקדוש ברוך הוא
הנותן רפואה לבריותיו.
למרות ייסורי הגוף הייתה אישה שמחה
ונפשה הייתה נטולת מרירות.
אפיין אותה צימאונה לידע וללימוד התורה.
מטרתה העיקרית הייתה תמיד העזרה לזולת.

לא נשכח אותה,
המשפחה

לזכרם של

סבתי רבקה לאה בת שיינדל מירל הי"ד
דודתי שרה בת רבקה לאה הי"ד
שנספו בשואה

ולעילוי נשמת
ג'ניה בת רגינה
נפטרה בי"ג בתשרי ה'תשס"ו

יהודה אליעזר (לואי) בן אהרן
נפטר בג' במנחם אב ה'תשס"ח

רבקה בת אליהו דוד פיבקו ז"ל
נפטרה בכ"א בטבת ה'תשס"ח

מתן יהושע בן אלי גדליה פרסמן-חלמיש ז"ל
נפטר בג' באב ה'תשס"ו

תוכן העניינים

מבוא 9

שער ראשון

פתיחה 17

פרק א' - לידת חנוך 22

פרק ב' - צדקותו של מתושלח 27

פרק ג' - לידת נח 33

פרק ד' - דור הנפלים 43

פרק ה' - בני האלוהים ובנות האדם 52

פרק ו' - מאה ועשרים שנות הארכה השישית 58

פרק ז' - נח - משה של דורו 60

פרק ח' - החיות הטהורות והלא טהורות 71

פרק ט - על טהרה משפחה וכהונה 75

פרק י' - שבעת ימי הארכה השביעית 78

שער שני

פרק א' - נח בדורותיו 87

פרק ב' - צדיק כנח וצדיק כאברהם 92

פרק ג' - נח - מקטני אמונה היה 99

פרק ד' - נח והמבול 103

פרק ה' - שביתת הבורא בסיס לבחירה ושינוי 109

פרק ו' - הנכנסים לתיבה 120

פרק ז' - המבול 126

פרק ח' - סיום המבול 133

- פרק ט' - היציאה מהתיבה 136
פרק י' - נח איש האדמה 141
פרק יב' - שבע מצוות בני נח 151
פרק יג' - כריתת הברית 162

שער שלישי

- פרק א' - שלושת בני נח 167
פרק ב' - חלוקת העולם ליבשות ושולות לפי תכונות האנשים 175
פרק ג' - מסע משפחות בני נח - מאררט לבקעת שנער 178
פרק ד' - נמרוד - המלך הראשון בהסתוריה 183
פרק ה' - מהפכנות אוניברסאלית ומרידה אימפריאליסטית 191
פרק ו' - אימפריאליזם ואוניברסאליות 200
פרק ז' - האדם - חי משכיל או חי מדבר? 203
פרק ח' - לשון קדושה ושפת הדיבור 207
פרק ט' - שם ויפת - ישראל ויוון 214
פרק י' - בניית מגדל בבל 218
פרק יא' - וירד ה' לראות את העיר 225
פרק יב' - כיבוש ארץ ישראל על ידי כנען 237
פרק יג' - ישיבת שם ועבר 237
פרק יד' - ישראל והעמים 244

נספחים

- המהפכה 251
חמשת דרגות הצדיק 260
נח מצא חן בעיני ה' 273

שער רביעי

- שלמה בן נעים זצ"ל 277
תולדות חיו 281
משיעוריו - עבודה זרה ועבודת ה' 291

מבוא לסוד העברי, חלק שני

בדרך הראשון של **סוד העברי** עסקנו בבורא, בבריאה ובתחילתה של ההיסטוריה. היינו עדים לתחילת תהליך הידרדרותה של האנושות, אשר במהלכה הבן הבכור רוצח את אחיו הצעיר והאנושות קרובה לאבד עצמה לדעת. לידת שת, בנם השלישי של אדם וחוה, מעוררת אמנם תקווה לגאולה, אולם זו מתבדה כאשר שושלת שת אינה מצליחה לחנך את האנושות הטבעית לאמונה ולאחוה, ויחד איתה הופכת פגאנית, מנוכרת ובלתי מוסרית.

בדרך השני של **סוד העברי** מגיעה הדרמה לשיאה כאשר גם נח, מהדור העשירי בשושלת שת, אינו מצליח לשנות את כיוונה של האנושות המידרדרת אל עברי פי פחת המבול. עם זאת, דווקא מתוך החושך הנורא של השואה הקוסמית אשר בה מושמדת אנושות שלמה, מבליחה קרן אור המתגשמת באברהם העברי, מצאצאי שושלת שם בנו של נח, המתחיל בתנועה הפוכה לקודמתה, של עלייה, תיקון ותשובה.

ייתכן שעיסוקו של הרב אשכנזי בפרטי הפרטים של התהליכים שהובילו את האנושות לשואה הקוסמית של המבול והיציאה ממנה, נבע מחוויית השואה של דורו, דור מלחמת העולם השנייה. כל לימודו של הרב אשכנזי הונע בידי הניסיון להבין, לפענח ולהסביר את ההקבלה שבין המהלכים שהתרחשו בתחילת ההיסטוריה כפי שהיא מתוארת בתורה, לבין אלו שהתרחשו ומתרחשים בימינו, דור שנתפס בעיניו כסוף ההיסטוריה, מתוך רצון להבהיר לבני דורו: "התורה היא דרמה אך לעולם לא טרגדיה", ושתורה זו, שניתנה לעם ישראל מידי בורא העולם, היא נצחית, ממשית ותמיד רלוונטית.

לבני העם היהודי - כפי שהציע אלבר ממי ורבים אחרים - לעיתים קשה יותר להכיר באיכויות ובייחודיות של התרבות היהודית. הרב אשכנזי - ספרדי בעולם של אשכנזים, רב בעולם של אקדמאים - הצליח לחקור ולשקף את היהדות מבחוץ, תוך היותו כל העת לחלוטין מבפנים. הוא ניסה להאיר את האלמנטים המיוחדים של

היהדות דווקא על רקע הקשרה עם תרבויות אחרות, תוך מתן לגיטימציה להכרה ביתרונותיה על פניהן, ללא האפולוגטיקה השכיחה כל כך אצל יהודים החשופים לעולם המערבי הכללי. דרכו של הרב אשכנזי לא הייתה דרך של התגוננות אלא של הכרה עצמית בוטחת, שנבעה מהבנת התהליכים הפנימיים המתרחשים בתוך העולם, האדם והבריאה, ופתיחות נעדרת פשרות לאמת אלוהית הדורשת מהאדם אחריות מוסרית איתנה. הדרך שבה צעד כאשר לימד את תפיסת האתיקה והמוסר היהודית דומה לדרכם של הוגים יהודיים גדולים אחרים כריה"ל, מהר"ל מפראג והראי"ה קוק, שהצליחו להעביר את המסורת היהודית ברוח הזמן שבו חיו.

משנתו של הרב אשכנזי מתמקדת במרווחים שבין ישראל לעמים, בין דור האבות לדור הבנים, בין הבן לאח, בין האיש לאישה, בין תרבויות החסד לתרבויות הדין, בין הקליפה לגרעין, בין הטומאה לקדושה. מתוך מודעות עמוקה לתהליכים, לשלבי המעבר ולהזדמנויות המוחמצות והבלתי ממומשות, ניסה הרב אשכנזי להאיר את ההתפתחות הבלתי־נמנעת שהאנושות חייבת להגשים – בין אם תרצה ובין אם לאו – את ההווה האלוהית שסופה ידוע. כאשר נשאל בשיעורו האחרון בפני הציבור, איזה ספר אמונה שייך לדורנו, השיב הרב אשכנזי: "זה ספר תולדות אדם – ספר בראשית". עוצמתו של לימודו ורלוונטיותו שלו היא בנקודת המבט שלו המרחיקה ראות מחד גיסא, והטלת אור ממוקד על הדילמות העכשוויות וניתוב הדרך לפתרון, מאידך גיסא; או בפרפראזה ללשון חז"ל, נאמר כי הוא ראה את ההיסטוריה "מסוף העולם ועד סופו".

הזמן פועם וחי בכל שורה ושורה מכתביו, הן בסגנון רב התנופה שבו הוא סוקר תהליכים מקראיים והיסטוריים, והן בדמות הדרישה לנצל כל רגע שהאדם חי על מנת להעלותו מהחול אל הקודש.

סדרת ספרי **סוד העברי** מבוססת על קלטות של השיעורים על חומש בראשית שניתנו במהלך השנים על ידי הרב אשכנזי במעיינות ובמרכז יאיר אשר בהם לימד. אך מחובתנו לציין כי אין אלו תעתיקים של השיעורים בעל־פה שהעביר הרב אשכנזי, כי אם תרגום, סידורם ועריכתם על ידי הכותבים והעורכים, בניגוד לספרים אחרים שִׁצְאוּ ועומדים לצאת לאור בקרוב, הערוכים כהעברה ישירה של השיעורים שבעל־פה. אנו תפילה שלא תבוא תקלה על ידינו.

רצוני להודות לכל העוסקים במלאכת הכתיבה, העריכה, ההוצאה וההפצה של סדרת סוד העברי:

כל תלמידותיי בשיעורי התולדות ברחבי הארץ, שתגובותיהן החמות, שאלותיהן הנוקבות והעניין הכן והרציני שהן מגלות בלימוד התורה, חושפים בפניי לא פעם עומק וחדושים שלא יכולתי לגלות בלעדיהן.

תודה מיוחדת שלוחה לידידתי חיה פרומר, שבהירות מחשבתה ודיוקיה סייעו בידי שוב ושוב למקד, להעמיק ולפשט את החומר, שעיקרו בשיעורים שבעל-פה של הרב אשכנזי.

לבני משפחתי: רחל סילויה בת רגינה אמי שתחי', בעלי חיים בן משה, וילדיי: רויטל, משה אהרן, זהר, עדן, חן, יהודה ורבקה, שבעצם נוכחותם הופכים את חיי למשמעותיים.

גבריאלה בן שמואל

בני ברק

ראשית אזכיר את ידידי רפי זר על חלקו הרב בספר, על ההקשבה לצלילים הדקים במשנת הרב אשכנזי, על היכולת להבהיר את דבריו ולבְּרָא את הקמשונים ואת החרולים. על כך אני מודה לו מעומק לבי. אודה גם לתלמידיי באשר הם, שסייעו בידי ללטש ולהבהיר את משנת הרב אשכנזי. עם זאת, האחריות הסופית להבנת דברי הרב אשכנזי ולהצגתם לפני הקורא מוטלת באופן מוחלט על כתפיי. כמו כן תודה לד"ר רוני קליין על התרגום למאמר 'המהפכה'.

בין הספר הקודם לנוכחי עזבו אותי כמה וכמה נפשות קרובות. ראשית אציין את אמי מורתי שצילה הגדול מלווה אותי בדרכי. בדרך כלל לא זוכים ב"חבר ילדות" בחיינו הבוגרים; ואני זכיתי בחבר ומורה, שלמה בן נעים, שעצתו ומחשבותיו ושיח יום יומי חסרים לי. מורתי רות רייכלברג, שרוחב ליבה וחוכמת הנשים שבקרבה נדמו. וראש לכול מתן פרסמן-חלמיש שעזב אותנו בחטף כשתיל אילן צעיר שטרם הבשיל פריו. קולם ודמותם מלווים אותי בימי השמחה ובימי העצב.

תודה לאשתי אריאלה לבית אשכנזי, ולילדיי נעה, אמיתי ורועי, לכלתי ובני אליעד ונחמה, הסובלים אותי בנחת רוחם, ומגלים מפעם לפעם את קדושת המשפחה.

ישראל פיבקו
אפרת

